

Розділ 3 ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І
ЛІТЕРАТУРИ: ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА

УДК 811.161.2

Баран Іван

ORCID 0000-0002-8596-4516

Аспірант кафедри української мови,
методики її навчання та перекладу,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
(м. Ніжин, Україна) E-mail: barran4@gmail.com

ФІГУРИ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ
В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Мета статті – дослідження та класифікація фігур експресивного синтаксису, що функціонують у мові поетичних творів Василя Симоненка.

Методологія. Установити роль засобів експресивного синтаксису в поетичному мовленні В. Симоненка, покласифікувати виявлені фігури за типами, розкрити причини їх використання та роль у мовотворчості поета, що забезпечує глибше зрозуміння особливостей образного мовомислення митця зокрема та літературних процесів шістдесятих років ХХ століття загалом.

Наукова новизна. Уперше здійснено аналіз та класифікацію фігур експресивного синтаксису в поетичному мовленні Василя Симоненка, висвітлено їх у роль у загальній системі мовотворчості поета.

Висновки. З'ясовано, що експресивні фігури поетичних текстів В. Симоненка репрезентують широкий спектр емоційно-психологічних реакцій і станів ліричного героя, аксіологічних вимірів фрагментів поетичної картини світу автора. Аналіз експресивних фігур уможливорює глибше розуміння світоглядної позиції автора-шістдесятника поетичних текстів, індивідуально-авторського бачення й специфічного оцінювання довкілля крізь призму додаткових, виразно емотивно-оцінних, семантичних планів лексем і фразем та їх комбінацій. Експресивність мовотворчості Василя Симоненка можна простежити фактично на всіх рівнях мовної системи, проте використання фігур експресивного синтаксису (явищ виразно самотуніх) належить до домінантних рис його ідіостилію. Фігури експресивного синтаксису увиразнюють емоційно-психологічні реакції та стани ліричного героя, посилюють аксіологічні параметри лексем і фразем у складі фігур, засобів експресивного синтаксису поезій В. Симоненка.

Виявлено низку домінантних функцій фігур експресивного синтаксису в поезіях В. Симоненка: звертання акцентують увагу на особі, певному предметові чи явищі, репрезентують емоційні стани ліричного героя, увиразнюють мовлення поезій; вставні конструкції передають ставлення автора до описуваного, зображуваного; вставлені конструкції несуть додаткові повідомлення, зауваження, доповнення; еквіваленти речень найчастіше виконують спонукальну, заперечну та емоційно-оцінну функції; ампліфікація використана для посилення напруженості повідомлення, для надання контексту

перелічувальної інтонації; градація посилює напруженість повідомлення; номінативні речення надають чіткості та зрозумілості мовленого, повертають увагу до певного об'єкта; еліipsis ужитий із метою досягнення напруження й стислості повідомлення; парцеляція посилює експресивність поетичних текстів, надає їм самобутніх рис; асиндетон залучає читача до участі в подіях, уможливорює наявність домислів, збагачення змісту описуваних фрагментів; замовчування посилює емоційність та напруженість мовлення.

Ключові слова: Василь Симоненко, експресивний синтаксис, синтаксичні фігури, експресивність, функції фігур експресивного синтаксису.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок із теоретичними і практичними завданнями. Сучасне мовознавство зорієнтоване на активне вивчення засобів вербалізації категорій образності та експресивності, зв'язків національних мов з емоційною сферою людини. Увага лінгвістів зосереджена на взаємозв'язках мови і психології, мови і мисленнєвої діяльності людини, мови і суспільства. Теоретичні напрацювання у сфері категорії експресивності містять розвідки, виконані на фактичному матеріалі багатьох мов: української (С. Єрмоленко, В. Чабаненко та ін.), німецької (В. Гамзюк та ін.), англійської (О. Кунін, Т. Тоненчук та ін.), французької (Н. Лугова та ін.).

Експресивний синтаксис є актуальною проблемою сучасних досліджень. Незважаючи на численні дослідження цієї проблеми, досі не існує одноставної думки щодо тлумачення поняття експресивного синтаксису. Поняття експресивного синтаксису визначають як спосіб донесення до адресата емоційних аспектів повідомлення. Експресивність забезпечує емоційно-оцінні та образні характеристики, надає емоційного відтінку висловлюванню, підкреслює його виразність. Також фігури експресивного синтаксису дозволяють краще зрозуміти почуття автора поетичного тексту. Художня література має безпосередні зв'язки з такою категорією тексту, як експресивність, що забезпечує вплив на емоції та почуттєві стани читача. Експресивність тексту слугує маркером індивідуального стилю автора.

Сутність категорії експресивності багатовимірною. Термін фіксують лінгвістичні (тлумачні) та енциклопедичні словники, найчастіше акцентуючи на виразності мовних одиниць, зрідка на розмежуванні експресивності та експресії на рівні семантики та функціонування. Обидва терміни активно вживаються в дисертаціях, монографіях та статтях. Мовознавці пов'язують категорію експресивності з іншими – емотивності та оцінності, образності, які експлікують емотивно-аксіологічні семантичні плани мовних одиниць усіх рівнів, найвиразніше – на лексико-семантичному та фразеологічному. Водночас зазначимо, що експресивну (емотивно-аксіологічну) семантику мовних одиниць, її вектори часто формує й визначає контекст, який слугує семантико-функційною базою для формування експресивних значень. Оцінку й емоції справедливо кваліфікують як складники (компоненти) конотативного макрокомпонента семантичної структури експресивної мовної одиниці, яка передає ставлення носіїв мови (автора тексту) до позначуваного [2, 28].

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Поняття «експресивність» часто ототожнюють із поняттям «емотивність». Емоція в мові є завжди експресивною, експресивне не завжди є емотивним, експресію за своїм виявом та змістом вважають набагато ширшим поняттям. Часто експресію тлумачать як семантичну категорію з функцією впливу. Через це мовознавці розрізняють дві гілки в межах експресивного чинника: використання мовних засобів задля впливу на адресата та вираження суб'єктивного світу мовця [9].

Л. Мацько розглядає експресивність як семантико-стилістичну особливість мовних одиниць, яка дає можливість цим одиницям повноцінно функціонувати й забезпечувати створення емоційного фону, ефекту значення [8, 271]. Мовознавці акцентують на визначенні експресивності як сукупності ознак висловлювання, що відображають або вказують на емоційно марковане ставлення того, хто говорить, до адресата мовлення чи змісту повідомлення [2; 7; 9]. С. Єрмоленко відстоює думку, що поняття «експресивність», «експресія» та «емоційність» майже тотожні. Вони називають експресивним таке мовлення, у якому екстралінгвістичні та лінгвістичні засоби використовуються мовцем цілеспрямовано задля дієвості мовного повідомлення та максимальної доступності [6, 125]. В. Чабаненко трактує експресію як чинник, що породжується емоційністю та характерністю мовлення. Експресія – це інтенсифікація виразності, надання сказаному особливої психологічно-мотивованої піднесеності [9, 193]. Мовознавець зауважує, що експресія – це підсилення виразності, а експресивність – це вже підсилена виразність, яка є соціально та психологічно мотивованою, яка активізує мислення та підтримує загострену увагу. Емоційність пов'язана з намаганням автора зблизитись із читачем і базується на створенні своєрідної суб'єктивно-авторської лінії викладу [9].

Експресивний синтаксис свої виразово-зображувальні функції реалізує шляхом використання різних мовних засобів та їх поєднання. На сьогодні остаточно не визначений перелік складників засобів експресивного синтаксису, але експресивну функцію в контексті здатні виконувати будь-які мовно-виражальні засоби [4, 52]. Використання таких засобів допомагає глибше розкрити авторський погляд на світ, зробити текст емоційно забарвленим, передати оцінні й стилістично марковані та смислові відтінки повідомлення. Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що мовленню за свою природою притаманна

експресивність, у межах якої будь-які мовні одиниці виконують експресивну функцію. З одного погляду, експресивність є семантичною категорією, що формується на основі стандарту, узвичаєних мовних і мовленнєвих норм. А з іншого – експресивність є стилістичною категорією, що передбачає відхилення від норми і має функційний, структурний і семантичний характер [4, 52]. Проблема класифікації засобів експресивного синтаксису є дискусійною серед дослідників, адже вони по-різному тлумачать поняття експресивності та визначають різні критерії для класифікації виразово-зображальних засобів.

Формулювання мети статті. Простежити особливості й стилістичну роль засобів експресивного синтаксису в поетичному мовленні В. Симоненка, класифікувати виявлені фігури за типами, зазначити причини вживання та роль у мовотворчості поета.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного та/або експериментального дослідження із зазначенням методів дослідження. Під час аналізу здійснено комплексний підхід, що виявився в застосуванні різних методів залежно від конкретних аспектів дослідження. Як конкретний інструмент дослідження об'єкта використано функціональний аналіз, який дозволив на основі аналізу опрацьованих джерел виявити закономірності функціонування експресивного синтаксису в мові поезій В. Симоненка; аналіз окремих елементів синтаксичних конструкцій з експресивним забарвленням. Аналіз сполучувальних можливостей елементів експресивного синтаксису в художніх текстах; Також здійснено кількісний підрахунок – для визначення квантитативних характеристик досліджуваних явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Унікальність ідіостилу В. Симоненка – у його креативності та багатогранності, що найбільш виразно простежується в поетичних творах автора. Мові його творів властива медитативність, розміреність, цілісність тематично-проблемного розвитку й плину. Важливе місце у творчості поета посідають фольклорні мотиви, які допомагають розкрити глибинні джерела, народну основу поезій, емоції та настрої, відтворення внутрішніх станів, переживань та душевного болю автора. Шістдесятництво мало значний вплив на творчість поета. В. Симоненко майстерно використовує народну символіку, здійснює описи природи та внутрішнього стану ліричного героя. Найвиразнішим засобом поетичного мовлення В. Симоненка є метафора, що моделює образи та робить його поезію унікальною. Активне застосування поетом широкого діапазону синтаксичних моделей, стилістичних фігур свідчить про еволюцію й експресивність його стилю. Мовостиль В. Симоненка своєрідний авторськими словесними образами, майстерним відтворенням і розвитком мотивів народнопоетичної символіки, ритмом та римунням, тому дослідження експресивного синтаксису в його ідіостилі належить до перспективних та продуктивних [5].

У поетичній творчості В. Симоненко використав багато зразків моделювання експресивних синтаксичних структур. Уживання таких засобів зумовлює посилення емоційного впливу на читача, привернення його уваги до важливих моментів дійсності. У реченнях, де використані засоби експресивного синтаксису, виразно передано настрої, зображено внутрішній стан ліричного героя, його думки, почуття, хвилювання тощо.

Засобом підсилення експресивного потенціалу лексичних та фразеологічних одиниць у поезіях В. Симоненка слугує широке різноманіття засобів синтаксису, які надають рядкам поезій нового експресивного забарвлення, передають почуття автора:

- 1) звертання (132 вживання);
- 2) вставні (89 уживань) та вставлені (25 уживань) конструкції;
- 3) еквіваленти речень (48 уживань);
- 4) ампліфікація (37 уживань);
- 5) градація (6 уживань);
- 6) номінативні речення (5 уживань);
- 7) еліпсис (14 уживань);
- 8) парцеляція (24 вживання);
- 9) асиндетон (5 вживань);
- 10) замовчування (13 уживань).

Найбільш уживаним експресивним засобом у творчості В. Симоненка є звертання (132 вживання). Поет активно використовував їх як засіб інтимної комунікації, «наближення» до співрозмовника, читача тощо. Звертання забезпечують:

- а) увиразнення почуттєвих станів ліричного героя: *«Від знайомства з тобою, чорнява моя математичко, спалахнула душа моя синім вогнем»* («Між думками зчинилися галас і бійка...»);
- б) «наближення» до співрозмовника, увиразнення тексту: *«Я тоді, брат, служив у піхоті, я тоді, хлопче, був солдат»* («Червоні конвалії» («Бенкет»));
- в) вираження прохання: *«...пожалуйте, змилуйтесь, люди, нагодуйте мене!»* («Ворон»);
- г) увиразнення наказу: *«Гей, виходьте, мої слуги, мої вірні діти, мою владу, мою силу дурню покажіть!»* («Кирпатий барометр»);
- г) відтворення молодечого запалу: *«Кораблі! Шикуйтеся до походу! Мрійництво! Жаго моя! Живи!»* («Гей, нові Колумби й Магеллани»);

д) вираження внутрішнього стану ліричного героя: «**Розуме мій байдужий, вируч мене хоч ти – над чим ти думаєш, друже?**» («Берези, в снігу занімілі...»), «**Розлога вербо, чому ти мені миліша дуба, клена і берізки?**» («Верба»);

е) епітетне змалювання суб'єкта (об'єкта) звертання: «...і десь знайду невблаганну, жорстоку, тебе, **богине radoцив і сліз**» («Заграє смерть іржавою трубою...»), «**Світе мій гнучкий, мільйонноокий, пристрасний, збурунений, німий, ніжний, і ласкавий, і жорстокий, дай мені свій простір і неспокій, сонцем душу жалібно налий!**» («Світ який – мереживо казкове!...»);

е) вираження побажання: «**Процвітай і живи, дерев'яний гібриде!**» («Дерев'яний ідол»).

У поетичних текстах автор активно застосовує вставні конструкції (89 уживань), репрезентуючи:

а) відчуття впевненості: «**Дурило, звичайно, розвішує вуха...**» («Казка про Дурила»), «...**справді, зараз вона щаслива, тільки ж щастя яке важке!**...» («Дума про щастя»);

б) відчуття невпевненості: «**Нудотно і похмуро пройшли мої, можливо, краці дні...**» («Я юності не знав»), «**Можливо, знову заgrimлять гармати...**» («Можливо, знову заgrimлять гармати...»);

в) ствердження чогось: «**На світі безліч таких, як я, але я, їй-богу, один**» («Я...») («Він дивився на мене тупо...»), «**Їй-право, не страшно вмерти, а страшно мертвому жити**» («Люди часто живуть після смерті...»);

г) вияви ввічливості: «**Забери, будь ласка, в мене гроші, на додачу молодість візьми**» («Жебрак»), «**Допоможіть, будь ласка, ви мені...**» («Заячий дріб»);

д) активізацію уваги читача: «...**бачте, радість в них така!**» («Цар Плаксій та Лоскотон»), «**Не дивись на мене так лукаво, не дивись, чуєш, не дивись**» («У вагоні»);

е) послідовність та логічність думки: «**Отож, як Дурило уже зміцнів і огидло хлопцеві байдикувати...**» («Казка про Дурила»), «... **та й сказати мушу я, до речі, що поклявся у вірності другій**» («У вагоні»);

е) вказівку на джерело повідомлення: «**Спакував у кишеню речі, доброго костура в руки взяв – і, як говорять, ноги на плечі та й пішов, куди знав**» («Казка про Дурила»), «**За висловом твоїм, вона припинить муки**» («Містиківі, що неймовірно прудко втікав од поїзда»);

ж) оцінювання ситуації за фактом її звичайності: «**Дні за днями, бува, куняють, а живуть лиш у мріях та сні**» («Тиша і грім»), «**І я, бувало, канцлеру служила!**» («Дискусія в шафі»).

Крім вставних, поет використовував вставлені конструкції (25 уживань), які передають додаткові зауваження, пояснення, доповнення змісту речення. У творчості В. Симоненка вони виконують такі функції:

а) уточнювальну: «**У волосі – у сірому клоччі – причаїлися дикі вітри**» («Чадра»), «**І шепче хтось (можливо, совість власна): не йди туди, дорога то нещасна, то не життя, то смерть**» («Я») («Не знаю ким – дияволом чи Богом...»);

б) стверджувальну, побажальну: «**В щирім серці, в чесних грудях – вірю, знаю! – квіти є!**» («Квіти»), «**Що за діти – хай боронить Бог! – юність має на тривоги право, що ж то і за юність без тривоги!**» («Юність в інших завше загадкова»);

в) зауважувальну: «... **та перемога – дивіться! – за нами...**» («Безсмертні предки»), «**І було партизану-хлопчині вісімнадцять – не більше – літ**» («Язик»);

г) замилувальну: «**Все в тобі з'єдналося, злилося – як і поміститься в одній! – шепіт зачарований колосся, поклик із катами на двобій**» («Моя мова»), «**Ой, ті плавання невеселі (як від правди себе втаю?) – розіб'ється човен об скелі, об гранітну байдужість твою**» («Тиша і грім»).

Ще одним засобом, який широко використовував письменник, є еквіваленти речень (48 уживань). Вони передають ставлення автора до описуваних подій, його емоції, увиразнюють думки. Серед еквівалентів, які використав В. Симоненко, можна виділити такі:

а) заперечні: «**Ні, то не сум промінить риса кожна...**» («Ми думаєм про вас»), «**Ні, сонний спокій зовсім нам не сниться, ні, нас не вабить ніжна тишина...**» («Ми думаєм про вас»);

б) спонукальні: «**Ну, стели постелю, горличко ніжна моя...**» («Казка про Дурила»), «**Гей, почувіте, добрі люди, заздрить мені треба...**» («Тиша і грім»);

в) емоційно-оцінні: «**Ох, і тяжко жити мені!**» («Подорож у країну Навпаки»), «**О, чом я не схопився за вудила і на пусте не вискочив сідо!**» («На білих конях пронеслися роки...»), «**Ой, я ж не тополя, я ж не деревина...**» («Русалка»), «**Ах, ти ж моя пташечко, Музо-щебетухо, що ти там Гомеру бевкнула на вухо?**» («Хуліганська Іліада, або посоромлення Гомера»).

У поетичних творах В. Симоненка наявні й ампліфікації (37 уживань). Цей засіб підсилює емоційність поезії, привертає увагу до певного явища, посилює експресивність думки. Поет використав її для посилення динамічності та напруженості речень: «**Ось на цьому ми з нікчемства свого п'єдстала створимо, та освятим і кадильним диму, та сипнемо під ноги квітів, та лаври чоло вберем, та, щоб весело жив на світі, проведем панну Музу в гарем**» («Казка про Дурила»). Ампліфікація надає реченню перелічувальної інтонації. Наприклад: «**І сну нема, і спокою немає, і відчаю, і певності нема, тебе ж у далеч владно закликає напосна надіями п'їтьма**» («Як хороше радіти без причини...»). Також вона надає експресивного відтінку поезії: «**Слів на описи не трачу, словом не передає їх земної, безсловесної,**

дивовижної краси» («Квіти»). У творах В. Симоненка найчастіше простежується нагромадження таких художніх та лексико-граматичних елементів:

а) епітети: «Чорні від страждання мої ночі, білі від скорботи мої дні впали у свавільні твої очі, жалібні, глибокі і чудні» («Чорні від страждання мої ночі...»), «Одчайдушну, печальну, розхристану, голубу і безжально освистану – і таку я люблю тебе!» («Чадра»);

б) порівняння: «Я хотів би, як ти, прожити, щоб не тліти, а завжди горіть, щоб уміти, як ти любити, ненавидіть, як ти уміть» («Матері»);

в) сполучники: «Візьми всього! І мозок мій, і вроду, і мрій дитинних плеса голубі» («О земле з переораним чолом...»), «Мене цариця заворожила, щоб я ніколи вже не любила, щоб я стояла й на сонці мліла, щоб сохло з туги дівоче тіло, щоб не могла я дійти до річки, де веселяться мої сестрички» («Русалка»);

г) прийменники: «Скільки б не судилося страждати, все одно благословлю завжди той день, коли мене родила мати для життя, для щастя, для біди» («Скільки б не судилося страждати...»), «Ой вийди, серце, з води на волю, на трави чисті, на срібний луг...» («Русалка»);

д) частки: «Я ж себе не дам тобі в забаву ні тепер, ні завтра, ні колись...» («У вагоні»);

е) займенники: «Всі завзяті, всі крилаті, всі щасливі, мов на святі, ще й «ура!» кричать» («Хуліганська Іліада, або посоромлення Гомера»), «Труна із тупості, бездарністю оббита; бредуть за нею стомлені думки: кого оплакувати, кого мені судити, кому із серця відбивати замки? Кого трясти за петельки і душу? Кого клясти за цю безглузду смерть?» («Некролог кукурудзяному качанові, що згинув на загогпункті»).

Градація (6 уживань) використана для посилення експресивності, напруженості та динамічності повідомлення, наприклад: «Цілі дні вони сиділи, голосили, та соніли, та стогнали, та ревли, сльози відрами лили» («Цар Плаксій та Лоскотон»), «Кричав, і плакав, і вив завзято, і кидав хмари, немов м'ячі» («Русалка»).

Номінативні речення (5 уживань) використані для зосередження уваги читача на певному об'єкті, надання висловленню чіткості. Наприклад, «Розлогі верби» («Верба»), «Умань! Добра, ласкава Умань» («Уманським дівчатам»).

За допомогою еліпсису (13 уживань) В. Симоненко досягає лаконічності, економності та стислості висловлення: «Може, з роботи, в магазин чи на базар» («Закохана»). Такі структури дають змогу читачу стати співавтором поезії, домисливши думку за контекстом:

– Ти куди йдеш? / – Додому. / – А де ж домівка? / – У Ріднім краю. («Казка про Дурила»)

У поетичній творчості В. Симоненко використовує парцеляцію (24 вживання), забезпечуючи:

а) уточнення змісту речення: «Навчи мене всьому! Навчи мене мріяти, кувати і сіяти, жати навчи!» («Галасливому менторові»);

б) надання рядкам поезії художньої вишуканості: «Понеси мене на крилах, радосте моя, де на пагорбах і схилах сонця течія. Де стоять в обновах білих, в чистому вбранні рідні хати, білі хати з хмелем при вікні. Де замріяні дівчата ходять до криниць, де послались шовком ниви обіч ґрунтовиць. Де мене, рум'яне диво з прутиком в руці, ухопив гусак сварливий за нові штанці» («Понеси мене на крилах...»);

в) надання твору експресивності: «Спинися ж! І впади в холодні її руки!» («Містиківі, що неймовірно прудко втік од поїзда»);

г) зосередження уваги читача на важливих моментах: «... а лукавий капітан підікрався змієм й Лоскотонові аркан зашморгнув на шиї. Руки вивернув назад. Міцно спутав ноги і мерцій у Плаксогорад рушив у дорогу...» («Цар Плаксій та Лоскотон»);

д) вираження ставлення до описуваного: «... я пам'ятник бабі Онисі воздвиг би на площі в Москві. Щоб знали майбутні предтечі в щасливій і гордій добі: їх горе на утлі плечі Онися взяла собі. Щоб подвиг її над землею у бронзі дзвенів віки, щоб всі, ідучи повз неї, знімали в пошані шапки» («Баба Онися»);

е) надання висловленню перелічувальної інтонації: «Я вважав: ти пряма, як лінійка, загадкова й байдужа, немов інтеграл. Ніби формула точна. Ніби формула груба» («Між думками зчинилися галас і бійка...»).

Асиндетон (5 уживань) використаний для посилення інтонації, надання реченню чіткості та точності, а також для активізації уваги читача та можливості йому самостійно домислити описану ситуацію. Наприклад: «Зорі й трави, мрево світанкове, магія коханого лиця» («Світ який – мереживо казкове!...»). За допомогою цього засобу реченню надана перелічувальна інтонація: «Скромне плаття, хустка білосніжна, погляд несміливий та ясний, ледь помітна сонячна усмішка на лиці, як вогник весняний» («Першокурниця»).

Замовчування (обірвані речення) (12 уживань) насамперед були використані задля надання поезії експресивного забарвлення та створення емоційного фону. Поет використовує замовчування у реченнях, де наявна підвищена емоційність, динамічність та напруженість мовлення, що зумовлене надмірним хвилюванням мовця, його емоційністю. Наприклад: «Залишався... якого чорта?» («Дупло»). Також

замовчування використане, щоб зробити несподіваним фінал речення чи поезії: «...узяв помер і... не считався жінку!» («Мандрівка по цвинтарю»).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для посилення емоційності своїх поезій В. Симоненко використовує широке різноманіття засобів експресивного синтаксису, які надають рядкам поезій експресивного забарвлення. Фігури експресивного синтаксису, використані автором у своїх поезіях, об'єктивують як тяжіння до зразків народнопоетичної традиції використання низки експресивних структур, так й орієнтацію на власне оригінальне застосування, урізноманітнення способів використання одиниць експресивного синтаксису.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у відтворенні цілісної картини використання Василем Симоненком емоційно забарвленої лексики через визначення стилістичних констант і доміант ідіостилю автора.

References

1. Баран І. М. «Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок». Словник мови поезій Василя Симоненка. Чернігів: Десна Поліграф, 2022. 924 с.
Baran, I. M. (2023). «Ye tysyachy dorih, milion vuzkyh stezhinok». Slovnyk movy poeziy Vasylya Symonenka [«There are thousands of roads, a million narrow paths». Dictionary of the language of Vasyl Symonenko's poetry]. Chernihiv: Desna Polygraph [in Ukrainian].
2. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. Ніжин, 2005. 552 с.
Boiko, N. I. (2005). Ukrayinska ekspresyvna leksyka: semantychnyi, leksykohrafichnyi i funktsionalnyi aspekty: monohrafia [Ukrainian expressive vocabulary: semantic, lexicographic and functional aspects: monograph]. Nizhyn [in Ukrainian].
3. Вавринюк Т. Особливості функціонування парцельованих конструкцій у художньому тексті. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Вип. 13, 2015. С. 249-254.
Vavryniuk, T. (2015). Osoblyvosty funktsionuvannya parcelovanykh konstruktсий u khydozhnomu teksti [Peculiarities of the functioning of parceled constructions in literary text]. Filolohichni studi: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho Universytetu – Philological studies: Scientific bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University, 13. 249-254 [in Ukrainian].
4. Власенко В. В. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні Василя Симоненка. Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. 1999. Вип. 4. С. 50-53.
Vlasenko, V. V. (1999). Emotsiyno-ekspresyvna leksyka v poetychnomu movlenni Vasylya Symonenka [Emotional and expressive vocabulary in Vasyl Symonenko's poetic speech]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Zhytomyr state pedagogical University named after I. Franko, 4. 50-53 [in Ukrainian].
5. Горнятко-Шумилович А., Космеда Т. Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти. Познань. 2016. 266 с.
Horniatko-Shumylovych, A., Kosmeda, T. (2016). Fenomen kreatyvnosti Vasylya Symonenka: literaturoznavchyi ta linhvistychnyi aspekty [The phenomenon of Vasyl Symonenko's creativity: literary and linguistic aspects]. Poznan [in Ukrainian].
6. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика: монографія. Київ: Наук. думка, 1982. 210 с.
Yermolenko, S. Ya. (1982). Syntaksys i stylistychna semantyka: monohrafia [Syntax and stylistic semantics: monograph]. Kyiv [in Ukrainian].
7. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ «ВКФ»БАО», 2011. 992 с.
Zagnitko, A. P. (2011). Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy: Morfolohia. Syntaksys [Theoretical grammar of the Ukrainian language: Morphology. Syntax]. Donetsk [in Ukrainian].
8. Мацько Л. І. Стилістика сучасної української мови. Київ: Вища школа, 2005. 462 с.
Matsko, L. I. (2005). Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя. ЗДУ, 2002. 351 с.
Chabanenko, V. A. (2002). Stylistyka ekspresyvnykh zasobiv ukrainskoi movy [Stylistics of expressive means of the Ukrainian language]. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

Baran Ivan

ORCID 0000-0002-8596-4516

Graduate student of the
Department of Ukrainian Language,
Methods of Its Teaching and Translation,
Mykola Gogol Nizhny State University
(Nizhyn, Ukraine), E-mail: barran4@gmail.com

FIGURES OF EXPRESSIVE SYNTAX IN POETIC CREATIVITY OF VASYL SYMONENKO

The purpose of the article is the study and classification of figurative expressive syntax functioning in the language of Vasyl Symonenko's poetic works.

Methodology. To establish the role of the means of expressive syntax in the poetic speech of V. Symonenko, to classify figures by types, to reveal the reasons for their use and their role in the poet's speech-making, which provides a deeper understanding of the features of the figurative language thinking of the poet in particular and the literary processes of the sixties of the 20th century in general.

Scientific novelty. For the first time, the analysis and classification of the figures of expressive syntax in the poetic speech of Vasyl Symonenko was carried out, and their role in the general system of the poet's language creation was highlighted.

Conclusions. It was found that the expressive figures of V. Symonenko's poetic texts represent a wide range of emotional and psychological reactions and states of the lyrical hero, axiological dimensions of fragments of the author's poetic picture of the world. The analysis of expressive figures enables a deeper understanding of the worldview position of the sixty-year-old author of poetic texts, individual authorial vision and specific assessment of the environment through the prism of additional, distinctly emotional and evaluative, semantic plans of lexemes and phrases and their combinations. The expressiveness of Vasyl Symonenko's speech-making can be traced in fact at all levels of the language system, but the use of expressive syntax figures (phenomena that are distinctly original) belongs to the dominant features of his idiostyle. Figures of expressive syntax emphasize the emotional and psychological reactions and states of the lyrical hero, strengthen the axiological parameters of lexemes and phrases in the composition of figures, means of expressive syntax of V. Symonenko's poems.

A number of dominant functions of expressive syntax figures in V. Symonenko's poems have been revealed: addresses focus attention on a person, a certain object or phenomenon, represent the emotional states of the lyrical hero, emphasize the speech of poems; inserted constructions convey the author's attitude to the described, depicted; inserted structures carry additional messages, remarks, additions; sentence equivalents most often perform motivational, negative, and emotional-evaluative functions; amplification is used to increase the tension of the message, to provide a context of enumerative intonation; gradation increases the intensity of the message; nominative sentences provide clarity and comprehensibility of speech, draw attention to a certain object; ellipsis is used in order to achieve tension and brevity of the message; parcellation enhances the expressiveness of poetic texts, gives them original features; asyndeton involves the reader in participating in the events, enables the presence of conjectures, enrichment of the content of the described fragments; silence increases the emotionality and tension of speech.

Keywords: Vasyl Symonenko, expressive syntax, syntactic figures, expressiveness, functions of expressive syntax figures.

Стаття надійшла до редакції: 24.04.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор С. О. Жила